ספרי דברים — פרק לד

(דברים לד א) וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב, עֲלָיָה הִיא וְאֵינָהּ יְרִידָה.

מֵעַרְבוֹת מוֹאָב, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שַׁלְשֶׁלֶת הַמַּלְכִים הָעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה, זֶה דָּוִד וְזַרְעוֹ.

אֶל הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה, מַה פִּסְגָּה זוֹ מְפֻרֶשֶׁת מִן הָאֶשְׁכּוֹל וְאֵינָהּ מְתְאֶמֶת כָּךְ קִבּוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְתְאֶמֶת מִן הָהָר וְאֵינָהּ מְתְאֶמֶת וְהַגַּיְא בֵּינֵיהֶם. אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרִיחוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שַׁלְשֶׁלֶת נְבִיאִים הָעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵרָחָב הַזּוֹנָה.

וַיַּרְאֵהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְיֻשֶּׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

אֶת הַגִּלְעָד, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מְיֻשָּׁב עַל שַׁלְוָתוֹ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ הַמַּחֲרִיבִים לוֹ, וְאֵין גִּלְעָד אֶלָּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב ו): "גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן".

עַד דָּן, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ דָּן מְיֻשֶּׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר עַד דָּן מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יח ל): "וַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפָּסֶל", וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל שֶׁעָתִיד לַעֲמֹד הֵימֶנּוּ, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה שִׁמְשׁוֹן בֶּן מָנוֹחַ.

(דברים לד ב) וְאֵת כָּל נַפְתָּלִי, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ נַפְתָּלִי מְיֻשֶּׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ בָּרָק בֶּן אֲבִינֹעַם שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה בְּסִיסְרָא וַחֲיָלוֹת שֶׁעִמּוֹ. נֶאֱמַר כָּאן וְאֵת כָּל נַפְתָּלִי וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שופטים ד ו): "וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי".

וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ אֶפְרַיִם יוֹשֶׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן עוֹשֶׂה מִלְחָמָה בַּכְּנַעֲנִים. נֶאֱמַר כָּאן וְאֵת אֶרֶץ אֶפְרַיִם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר יג ח): "לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֻׁעַ בִּן נוּן".

וּמְנַשֶּׁה, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ מְנַשֶּׁה יוֹשֶׁבֶת עַל שַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר, וּמְנַשֶּׁה מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גִּדְעוֹן בֶּן יוֹאָשׁ שֶׁעָשָׂה מִלְחָמָה בְּמִדְיָן וַעֲמָלֵק.

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁהָיָה אֶפְרַיִם צָעִיר סָמְכוֹ הַכָּתוּב לַגָּדוֹל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שופטים ו טו) "הִנֵּה אַלְפִּי הַדַּל בִּמְנַשֶּׁה".

וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ אֶרֶץ יְהוּדָה יוֹשֶׁבֶת בְּשַׁלְוָתָהּ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ.

דָּבָר אַחֵר וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ דָּוִד בְּמַלְכוּתוֹ. נֶאֱמַר כָּאן וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דה"א כח ד): "וַיִּבְחַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּי".

עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ פְּנֵי כָּל הַמַּעֲרָב יוֹשֵׁב עַל שַׁלְוָתוֹ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בּוֹ.

דָּבָר אַחֵר עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן, אַל תְּהִי קוֹרֵא עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן אֶלָּא "עַד הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן", מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא וְעַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

(דברים לד ג) וְאֶת הַנֶּגֶב, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ דָּרוֹם יוֹשֵׁב עַל שַׁלְוָתוֹ, וְחָזַר וְהֶרְאָהוּ מְצִיקִים הַמַּחֲזִיקִים בּוֹ.

דָּבָר אַחֵר, וְאֶת הַנֶּגֶב מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה שֶׁאָבוֹת קְבוּרִים בָּהּ. נֶאֱמַר כָּאן וְאֵת הַנֶּגֶב וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר יג כב): "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן".

וְאֶת הַכִּכָּר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד שֶׁעוֹשֶׂה כֵּלִים לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. נֶאֱמַר כָּאן וְאֵת הַכִּכָּר וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (מ"א ז מו): "בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ".

בִּקְעַת יְרֵחוֹ, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גּוֹג וְכָל הֲמוֹנוֹ שֶׁעֲתִידִים לִפּוֹל בְּבִקְעַת יְרִיחוֹ.

דָּבָר אַחֵר: מַה בִּקְעָה זוֹ חִוָּר כְּמוֹת שֶׁהִיא וְשָׂדֶה זְרוּעָה שְׂעוֹרִים כְּמוֹת שֶׁהִיא, כָּךְ הֶרְאָהוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּבִקְעַת יְרִיחוֹ.

עִיר הַתְּמָרִים מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ גַּן עֵדֶן וְצַדִּיקִים מְטַיְּלִים בָּהּ שֶׁמְּשׁוּלִים בִּתְמָרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים צב יג): "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח". דָּבָר אַחֵר, מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָהוּ סְמוּכָה מִצַּדָּהּ גֵּיהִנֹּם, שֶׁהִיא צָרָה מִלְמַעְלָה וּרְחָבָה מִלְמַטָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (איוב לו טז): "וְאַף הֲסִיתְךָ מִפִּי צָר רַחַב לֹא מוּצָק תַּחְתֶּיהָ".

עַד צֹעַר, אֵלּוּ מְצִיקֵי יִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן אֵלּוּ הַבַּלָּשִׁים הַדָּרִים עִם הַמַּלְכוּת וַעֲתִידִים לֵאָבֵד עִמָּהֶם.

(דברים לד ד) וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ, אָמַר לוֹ: לָאָבוֹת נִשְׁבַּעְתִּי בִּשְׁבוּעָה, לְךָ הֶרְאִיתִיךָ בְעֵינֶיךָ.

וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר, נֶאֱמַר כָּאן וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים לב נב) "וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר? אָמַר מֹשֶׁה: אִם אֵינִי נִכְנָס בָּהּ חַי – אֶכָּנֵס בָּהּ מֵת. אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: "וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא". אָמַר לְפָנָיו: אִם אֵינִי נִכְנָס בָּהּ מֶלֶךְ – אֶכָּנֵס בָּהּ הֶדְיוֹט, אִם אֵינִי נִכְנָס לָהּ חַי – אֶכָּנֵס לָהּ מֵת. אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר, לֹא מֶלֶךְ וְלֹא הֶדְיוֹט, לֹא חַי וְלֹא מֵת.

(דברים לד ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה, אִפְשָׁר שֶׁמֵּת מֹשֶׁה וְכוֹתֵב וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה? אֶלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּן וְאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים לא כד): "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת", אִפְשָׁר שֶׁנָּתַן מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה כְּשֶׁהִיא חֲסֵרָה אֲפִילּוּ אוֹת אַחַת? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה כּוֹתֵב מַה שֶּׁאָמַר לוֹ

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "כְּתֹב", כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לו יח): "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקָּרֵא אֵלַי". רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר: בַּת קוֹל יוֹצֵאת מִתּוֹךְ הַמַּחֲנֶה שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, וְהָיְתָה מַכָּרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת: מֵת מֹשֶׁה. סַמַּלְיוֹן אָמַר: וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה. וּמִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר מְחֻלָּה הָיְתָה יוֹצֵאָה מִקִּבּוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְקִבּוּרָתָם שֶׁל אָבוֹת? נֶאֱמַר כָּאן וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (בראשית מט לא): "שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא מֵת מֹשֶׁה אֶלָּא עוֹמֵד וּמְשֻׁרֶת לְמַעְלָה, נֶאֱמַר כָּאן שָׁם וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שמות לד כח): "וַיְהִי שָׁם עִם ה'".

עֶבֶד ה', לֹא בְּגְנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁכָּךְ מָצִינוּ בַּנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנִּקְרְאוּ עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג ז): "כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים".

עַל פִּי ה', כְּשֶׁהַמָּקוֹם נוֹטֵל נִשְׁמָתָם שֶׁל צַדִּיקִים נוֹטְלָהּ מֵהֶם בְּנַחַת רוּחַ. מָשָׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאֶחָד נֶאֱמָן שֶׁהָיָה בָּעִיר, וְהָיוּ הַכֹּל מַפְקִידִים אֶצְלוֹ פִּקָּדוֹן. וּכְשֶׁבָּא אֶחָד מֵהֶם לִתְבֹּעַ אֶת שֶׁלּוֹ, הָיָה מוֹצִיא וְנוֹתֵן לוֹ, לְפִי שֶׁיָּדַע הֵיכָן הוּא. וּכְשֶׁבָּא לִשְׁלֹחַ בְּיַד בְּנוֹ, בְּיַד עַבְדּוֹ, בְּיַד שְׁלוּחוֹ, הוֹפֵךְ תַּחְתּוֹנִים עַל הָעֶלְיוֹנִים, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא. כָּךְ כְּשֶׁהַמָּקוֹם נוֹטֵל נִשְׁמָתָם שֶׁל צַדִּיקִים נוֹטְלָהּ בְּנַחַת, וּכְשֶׁהוּא נוֹטֵל נִשְׁמָתָם שֶׁל רְשָׁעִים מוֹסְרָהּ לְמַלְאָכִים רָעִים, לְמַלְאָכִים אַכְזָרִיִּים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְטוּ אֶת נִשְׁמָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי יז יא): "וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי יְשֻׁלַּח בּוֹ", וְאוֹמֵר (איוב לו יד): "תָּמֹת בַּנֹּעַר נַפְשָׁם".

(דברים לד ו) וַיְקַבֵּר אֹתוֹ בַּגַּי אִם נֶאֱמַר בַּגַּי, לָמָּה נֶאֱמַר בְּאֶרֶץ מוֹאָב? וְאִם נֶאֱמַר בְּאֶרֶץ מוֹאָב, לָמָּה נֶאֱמַר בַּגַּי? לוֹמַר שֶׁמֵּת מֹשֶׁה בְּתוֹךְ נַחֲלָתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְנִקְבַּר בְּשׂוֹדֶה נַחֲלָתוֹ שֶׁל גָּד.

וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ – יֵשׁ אוֹמְרִים אַף מֹשֶׁה אֵינוֹ יוֹדֵעַ מְקוֹם קְבוּרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ, וְאֵין אִישׁ אֶלָּא מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב ג): "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד". וּכְבָר שָׂלְחָה מַלְכוּת בֵּית קֵיסָר סַרְדִּיוֹטוֹת, אָמְרוּ, לְכוּ וּרְאוּ קְבוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הֵיכָן הִיא. הָלְכוּ וְעָמְדוּ לְמַעְלָה וְרָאוּ אוֹתוֹ לְמַטָּה, יָרְדוּ לְמַטָּה וְרָאוּ אוֹתוֹ לְמַעְלָה. נֶחְלְקוּ חֲצָיִם לְמַעְלָה וְחֲצָיִם לְמַטָּה, עֶלְיוֹנִים רָאוּ אוֹתוֹ כְּלַפֵּי מַטָּה וְתַחְתּוֹנִים רָאוּ אוֹתוֹ כְּלַפֵּי מַעְלָה. לְכָךְ נֶאֱמַר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ.

(דברים לד ז) וּמֹשֶׁה בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, זֶה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה שֶׁמֵּתוּ בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וְאֵלּוּ הֵם: מֹשֶׁה וְהִלֵּל הַזָּקֵן וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבִּי עֲקִיבָא. מֹשֶׁה הָיָה בְּמִצְרַיִם אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּבְמִדְיָן אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. הִלֵּל הַזָּקֵן עָלָה מִבָּבֶל בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְשִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי עָסַק בְּפַרְגְמַטְיָא אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְשִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. רַבִּי עֲקִיבָא לָמַד תּוֹרָה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְשִׁמֵּשׁ אֶת חֲכָמִים אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּפְרָנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה. שֵׁשׁ זוּגוֹת שֶׁשָּׁנוּ תַּלְמִידָיו: רִבְקָה וּקְהָת, לֵוִי וְעַמְרָם, יוֹסֵף וְיהוֹשֻׁעַ, שְׁמוּאֵל וּשְׁלֹמֹה, מֹשֶׁה וְהִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבִּי עֲקִיבָא.

לֹא כָּהֲתָה עֵינוֹ, מְלַמֵּד שֶׁעֵינֵיהֶם שֶׁל מֵתִים כֵּהוֹת.

וְלֹא נָס לֵחֹה, רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אַל תְּהִי קוֹרֵא לֹא נָס לֵחֹה אֶלָּא "לֹא נָס לֵחֹה" עַכְשָׁיו, כָּל הַנּוֹגֵעַ בִּבְשָׂרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֵחָה פּוֹרַחַת אֵילָךְ וְאֵילָךְ.

(דברים לד ח) וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה הֲרֵי אֶחָד, וַיִּתְּמוּ יְמֵי הֲרֵי שְׁנַיִם, בְּכִי אֵבֶל מֹשֶׁה הֲרֵי שְׁלֹשָׁה.

שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵלּוּ מַה טִּיבָם? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁבָּכוּ אוֹתוֹ קֹדֶם לַמִּיתָה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן לִימֵי נְזִירוּת שֶׁהֵם שְׁלֹשִׁים יוֹם? נֶאֱמַר כָּאן יָמִים וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר ו ד) "יְמֵי", מַה יָּמִים הָאָמוּר כָּאן שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף יָמִים הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁלֹשִׁים יוֹם.

(דברים לד ט) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה, מִפְּנֵי מָה? כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו.

וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין לְךָ מִשְׁמָע גָּדוֹל מִזֶּה, וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, וַעֲדַיִן לֹא נִתַּן מוֹרָאוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ד יד): "בַּעֲת הַהִיא גִּדַּל ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתַּן מוֹרָאוֹ עֲלֵיהֶם.

(דברים לד י) וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה – בְּיִשְׂרָאֵל לֹא קָם, אֲבָל בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם קָם. וְאֵיזֶהוּ זֶה? זֶה בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר. אֶלָּא הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לִנְבוּאָתוֹ שֶׁל בִּלְעָם: מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מִי מְדַבֵּר עִמּוֹ, וּבִלְעָם הָיָה יוֹדֵעַ מִי מְדַבֵּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד טז): "נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל". מֹשֶׁה לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מָתַי מְדַבֵּר עִמּוֹ עַד שֶׁנְּדַבֵּר עִמּוֹ, וּבִלְעָם הָיָה יוֹדֵעַ מָתַי מְדַבֵּר עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן". מֹשֶׁה לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה כח): "וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי", וּבִלְעָם הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ כְּשֶׁהוּא נוֹפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כד ד): "מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם". מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְטַבָּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְיוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹצָאוֹת יוֹצְאוֹת לַמֶּלֶךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ.

אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים, לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג יח): "וַיֹּאמֶר הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ", אָמַר לוֹ: בָּעוֹלָם הַזֶּה אִי אַתָּה רוֹאֶה, שֶׁנִּמְשַׁל בְּפָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג כ): "לֹא תוּכַל לִרְאוֹת אֶת פָּנָי", אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה בָּעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנִּמְשַׁל בַּאֲחוֹרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג כג): "וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי". אֵימָתַי הֶרְאָהוּ? סָמוּךְ לַמִּיתָה. הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמֵּתִים רוֹאִים.

(דברים לד יא) לְכָל הָאוֹתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עֲבָדָיו וּלְכָל אַרְצוֹ, לְמִצְרִים בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפַרְעֹה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלַעֲבָדָיו בִּפְנֵי עַצְמָם:

וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה, זוֹ מַכַּת בְּכוֹרוֹת. וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל, זוֹ קְרִיעַת יַם סוּף.

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים וּמִנַּיִן אַף לִפְנֵי הַר סִינַי? תַּלְמוּד לוֹמַר: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה, וּמִנַּיִן אַף בַּמִּדְבָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל, וּמִנַּיִן אַף בְּשִׁבּוּר הַלּוּחוֹת? נֶאֱמַר לְהַלָּן (דברים ט יז) "וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם" וְכָאן הוּא אוֹמֵר אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל.